

VNĚJŠÍ ASPEKTY ENERGETICKÉ BEZPEČNOSTI EVROPSKÉ UNIE

(Energetická poloha EU, vztahy s okolními regiony, perspektivy začlenění
energetiky do Společné zahraniční a bezpečnostní politiky)

Václav Štěrba

Parlament České republiky
Kancelář Poslanecké sněmovny
Parlamentní institut

OBSAH

ÚVOD	3
VYMEZENÍ ENERGETICKÉ BEZPEČNOSTI.....	3
<u>VÝCHODISKA PRO VNĚJŠÍ ENERGETICKOU POLITIKU EU</u>	6
DOVOZY ENERGIÍ DO EU.....	6
ENERGETICKÁ POLOHA EU	7
ROZDÍLY MEZI ČLENSKÝMI STÁTY EU V DOVOZECH ENERGIÍ.....	12
VÝCHODISKA PRO VZTAHY S RUSKEM	14
VÝCHODISKA PRO DALŠÍ ROZVOJ EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ.....	17
VÝCHODISKA PRO VZTAHY S TURECKEM	18
VÝCHODISKA PRO VZTAHY SE STÁTY STŘEDNÍHO VÝCHODU	20
VÝCHODISKA PRO VZTAHY S REGIONEM STŘEDNÍ ASIE	21
VÝCHODISKA PRO VZTAHY S ČÍNOU A INDIÍ.....	22
VÝCHODISKA PRO VZTAHY S AFRIKOU	24
<u>VNĚJŠÍ ENERGETICKÁ POLITIKA V POSTOJÍCH INSTITUCÍ EU</u>	26
HLAVNÍ DOKUMENTY EU K VNĚJŠÍ ENERGETICKÉ POLITICE	26
VÝZNAMNÉ MEZINÁRODNÍ INICIATIVY EU	27
RADA EU/EVROPSKÁ RADA.....	28
EVROPSKÝ PARLAMENT.....	30
ENERGETICKÁ BEZPEČNOST V LISABONSKÉ SMLOUVĚ	32
VYSOKÝ PŘEDSTAVITEL PRO SZBP	33
<u>OTAZNÍKY NAD MEZINÁRODNÍ ENERGETICKOU POLITIKOU EU.....</u>	35
RELEVANTNÍ DOKUMENTY A ZDROJE INFORMACÍ.....	36

ÚVOD

Evropská energetická politika je dlouhodobě na předním místě v agendě Evropské unie. Přijetí závěrů Evropské rady (8.-9.3. 2007) k „Energetické politice pro Evropu“ a na ní navazujícího Akčního plánu pro období 2007-2009 bylo začátkem dalšího procesu, který dominuje programům všech předsednictví, ke kterému se vyjadřuje Evropský parlament, a který je soustavně sledován i ze strany národních parlamentů členských států.

Cílem tohoto materiálu je poskytnout komplexní informační zázemí k problematice energetické bezpečnosti – a to s důrazem na provádění vnější politiky EU či možné zahrnutí vnějších energetických vztahů do Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU. Práce je rozdělena do dvou hlavních sekcí. V první jsou popsána východiska (geografická, politická) pro vnější energetickou politiku EU. V té druhé jsou rozebrány postoje a aktivity unijních institucí. Závěrečná kapitola je hodnotící.

Tento materiál by měl sloužit jako výchozí podklad pro další studie, zabývající se vybranými konkrétními aspekty. Studie dále prostřednictvím poznámkového aparátu odkazuje na řadu odborných zdrojů, z nichž lze čerpat podrobnější informace k dílčím oblastem.¹

VYMEZENÍ ENERGETICKÉ BEZPEČNOSTI

Krize ve vztazích mezi Ruskem a Ukrajinou v lednu 2006 a následné snížení dodávek zemního plynu do řady evropských zemí vyvolalo v Evropské unii intenzivní debatu o nutnosti zajištění energetické bezpečnosti spočívající ve větší diverzifikaci dovozů ropy a zemního plynu a tím ve snížení závislosti na jednotlivých producentech.

Tzv. „krátkodobá bezpečnost“, kterou se rozumí snížení rizika občasných přerušení dodávek ropy nebo zemního plynu – z politických či technických důvodů – však není ústředním motivem evropské debaty. **Je to především tradiční závislost na dovozech energií ze zahraničí, rostoucí globální poptávka po energiích a stále naléhavější otázka jak reagovat na klimatické změny, které činí z energetické bezpečnosti hlavní bod agendy EU.**² Energetická bezpečnost navíc není tématem

¹ Tato studie je dále komplementární k materiálu Parlamentního institutu (Ing. Mgr. Kamily Pazderníkové) **Vybrané aspekty energetické politiky Evropské unie**, PI 5.258, z července 2006, která se více orientuje na vnitřní aspekty energetické politiky EU.

Dále viz např. Stanovisko výboru pro evropské záležitosti z 27.11. 2007 k legislativnímu balíčku Evropské komise týkajícímu se vnitřního trhu s elektřinou a zemním plynem. ([ZDE](#))

² HENNINGSEN, Jorgen: *Rising to the energy challenge: key elements for an effective EU strategy*. EPC Issue Paper č. 51, prosinec 2006, s.5. Ke stažení [ZDE](#).

samostatným, ale průřezovým. Nedílně souvisí s obecnými zahraničně-politickými zájmy EU, kterými jsou:

- 1) politická a ekonomická stabilita v zemích v blízkém i vzdálenějším sousedství (zejm. severní Afrika);
- 2) úsilí o zapojení všech světových aktérů do boje proti změnám klimatu.
- 3) prevence regionálních konfliktů, jichž jsou energetické suroviny potenciálním zdrojem. Dostupnost a distribuce energetických surovin dnes již nezpochybnitelně souvisí s otázkami globální bezpečnosti.

Rozdíl mezi ropou a zemním plynem z hlediska bezpečnosti dodávek

Bezpečnost dodávek je u obou těchto komodit kvalitativně odlišná. **Hlavním problémem u ropy jsou její tenčící se zásoby (při současné spotřebě se odhadují na 40 let).** Trh s ropou je trhem globálním – teoreticky může kdokoli dovážet ropu odkudkoli, bude-li schopen zaplatit tržní cenu. **Zmenšující se zásoby ropy a rostoucí globální poptávka budou mít za následek zvyšování cen, které se může vymknout kontrole a ohrozit světovou ekonomiku, nebudou-li hlavní mezinárodní aktéři schopni pozitivně působit na velikost nabídky (investice do nových polí, i méně rentabilních) i poptávky (zvyšování energetické účinnosti, zvyšování podílu alternativních paliv).** Problémem ropy je, že jakožto palivo využívané pro přepravu (osobní, nákladní), je v současné době těžko nahraditelná – především z ekonomických důvodů (viz tabulka č. 1).

Tabulka 1: Výhody a nevýhody různých zdrojů energie pro silniční dopravu³

	Tržní cena (EUR/toe)	Emise CO ₂ (t ekv. CO ₂ /toe) ⁴	Závislost na dovozu	
			2005	2030
Benzín a nafta	398–582 ⁵	3,6–3,7	82%	93%
Zemní plyn	230–340 ⁶	3,0	57%	84%
Domácí biopalivo	609–742	1,9–2,4	0%	0%
Bioethanol z tropů	327–540	0,4	100%	100%
Biopalivo druhé generace	898–1 109	0,3–0,9	/	15%

³ Zdroj: Sdělení Komise Evropské radě a Evropskému parlamentu: Energetická politika pro Evropu, Příloha 4. KOM(2007) 1 v konečném znění.

⁴ Číselné údaje pro biopaliva jsou založena na nejlevnějších výrobních technikách.

⁵ Za předpokladu ceny ropy 48 \$ za barel a 70 \$ za barel.

⁶ (Pozn.: vyžaduje speciálně přizpůsobené vozidlo a specifickou distribuční soustavu)

Bezpečnost dodávek zemního plynu je vymezena jinými faktory:

- 1) Vzhledem k vysokým přepravním nákladům neexistuje globální trh se zemním plynem, jsou pouze trhy regionální. Existuje zde tedy podstatně stálější vazba mezi producenty a odběrateli.
- 2) Zemní plyn se využívá především k výrobě elektrické energie a tepla – a v těchto oblastech má konkurenci v dalších zdrojích (uhlí, vodní a větrná energie, jaderná energie, biomasa) – jako příklad viz tabulka č. 2. Za této situace je dlouhodobě neudržitelné, aby se cena zemního plynu odvozovala od ceny ropy.
- 3) Světové zásoby zemního plynu se při současné spotřebě odhadují na dalších 65 let.⁷

U zemního plynu se proto nejedná přímo o obavu z jeho budoucího nedostatku. Hlavním zájmem zde je udržení co nejnižších cen elektrické energie a tepla, při akceptovatelné produkci skleníkových plynů. Diverzifikace zdrojů a otevření více cest pro zemní plyn bude nutně vést k jeho zlevnění, vyšší konkurenceschopnosti vůči uhlí a v konečném efektu tak i k nižším emisím skleníkových plynů.

Tabulka 2: Výhody a nevýhody různých zdrojů pro výrobu elektrické energie⁸

Zdroje energie	Technologie na základě odhadu nákladů	Náklady za rok 2005 (EUR/MWh)	Předpokládané náklady 2030 (EUR/MWh s 20–30 EUR/t CO ₂)	Emise skleníkových plynů (kg ekv. CO ₂ /MWh)	Závislost EU–27 na dovozu	
		Zdroj IEA			2005	2030
Zemní plyn	Plynová turbína s otevřeným cyklem	45 – 70	55 – 85	440	57%	84%
	CCGT (plynová turbína s kombinovaným cyklem)	35 – 45	40 – 55	400		
Ropa	Vznětový motor	70 – 80	80 – 95	550	82%	93%
Uhlí	PF (práškové uhlí s odsířením kouřových plynů)	30 – 40	45 – 60	800	39%	59%
	CFBC (cirkulační fluidní spalování)	35 – 45	50 – 65	800		
	IGCC (integrované zplyňování uhlí)	40 – 50	55 – 70	750		

⁷ Podrobněji viz HENNINGSSEN, Jorgen: *Rising to the energy challenge: key elements for an effective EU strategy*. EPC Issue Paper č. 51, prosinec 2006, s.8. Ke stažení [ZDE](#).

⁸ Sdělení Komise Evropské radě a Evropskému parlamentu: Energetická politika pro Evropu, Příloha 2. KOM(2007) 1 v konečném znění.

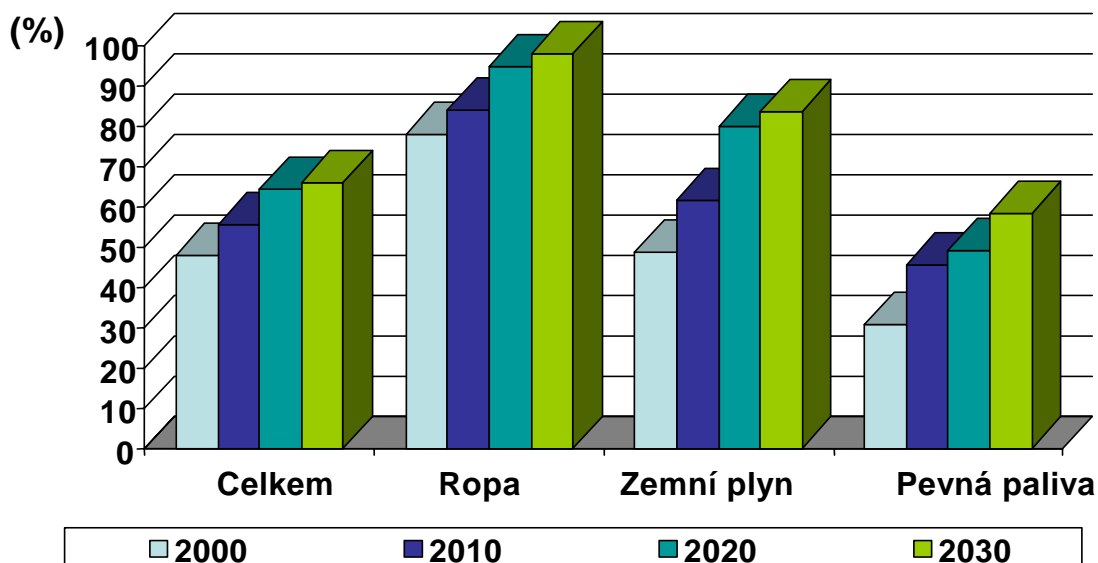
Jaderný	Lehkovodní reaktor	40 – 45	40 – 45	15	téměř 100 % pro uranovou rudu
----------------	--------------------	---------	---------	----	-------------------------------

VÝCHODISKA PRO VNĚJŠÍ ENERGETICKOU POLITIKU EU

DOVOZY ENERGIÍ DO EU

Evropská unie je stále více závislá na dovozech uhlovodíkových paliv. Vycházejí z výpočtů Evropské komise, budou-li pokračovat současné trendy, závislost EU na dovozech stoupne ze současných 50% na 65% do roku 2030. Zejména se to týká zemního plynu (nárůst z 57% na 84%) a ropy (nárůst z 82% na 93%).⁹

Graf 1. Vývoj závislosti EU-27 na dovozech do 2030 (základní scénář)¹⁰

Rizikem je také významná či úplná závislost několika členských států EU na dovozech zemního plynu od jednoho dodavatele.

Tabulka 3. Závislost vybraných členských států na dovozu zemního plynu z Ruska¹¹

Rakousko	82%	Řecko	82%	Polsko	91% ¹²
Bulharsko	100%	Maďarsko	81%	Rumunsko	100%
Estonsko	100%	Lotyšsko	100%	Slovensko	100%

⁹ Sdělení Komise Evropské radě a Evropskému parlamentu: Energetická politika pro Evropu, s. 3. KOM(2007) 1 v konečném znění.

¹⁰ EU Energy Policy Data. Commission Staff Working Document. 15.1. 2007, s. 13. SEC(2007) 12

¹¹ Zdroj - EU Energy Policy Data. Commission Staff Working Document. 15.1. 2007, s. 46 - 72. SEC(2007) 12

¹² Z toho 63% tvoří dovozy z Ruska a 28% z jiných států SNS.

Finsko	100%	Litva	100%	Česká rep.	74%
---------------	------	--------------	------	-------------------	-----

ENERGETICKÁ POLOHA EU

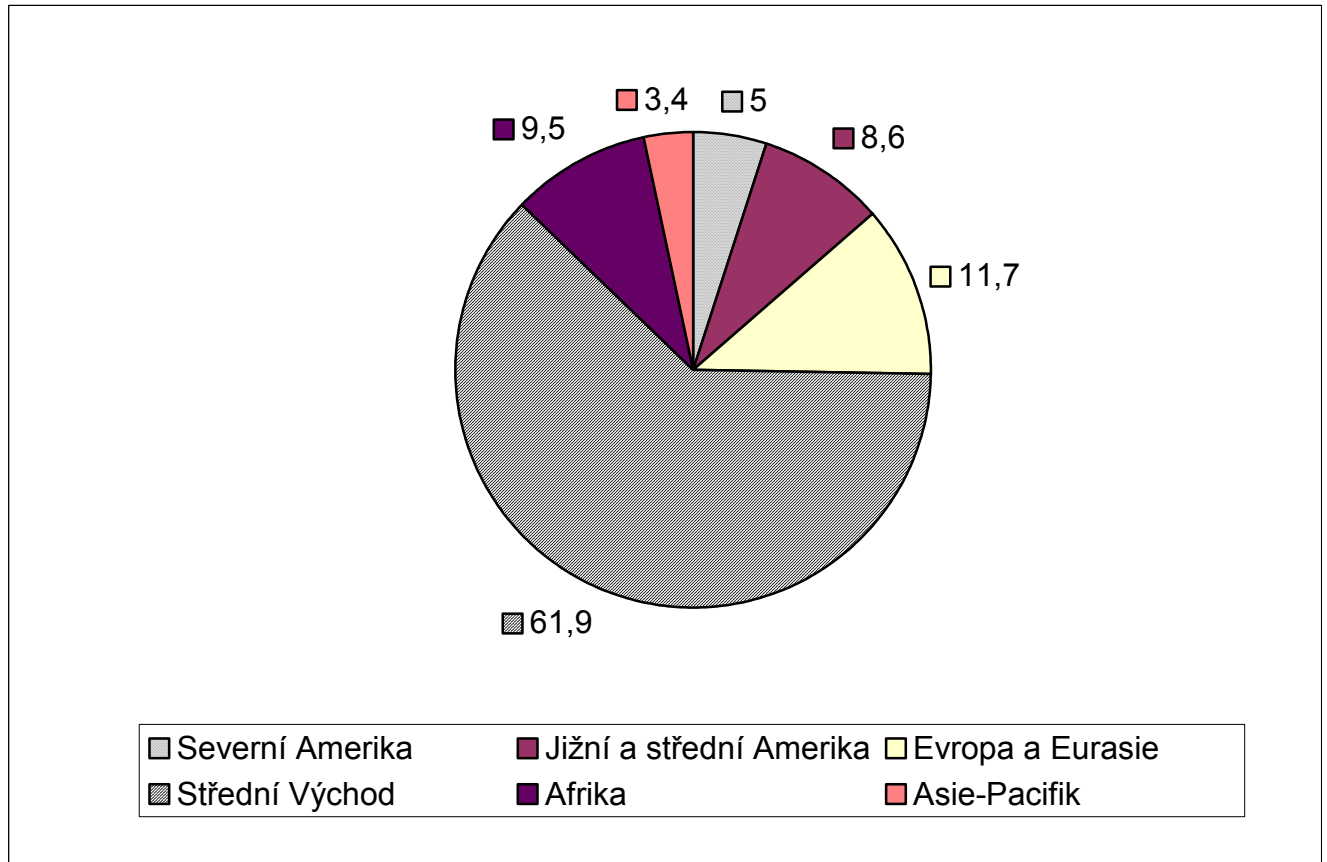
„Evropská unie, se svými 492 miliony spotřebitelů, představuje druhý největší trh s energií na světě. Jedná-li jako jeden celek, má dostatečnou váhu, aby ochránila a prosadila své zájmy. Evropská unie nedisponuje jen velikostí, ale i škálou politik, které může pro nové energetické prostředí použít. EU je světovou jedničkou v řízení poptávky, v podpoře nových a obnovitelných forem energie i ve vývoji nízkouhlíkových technologií.“¹³

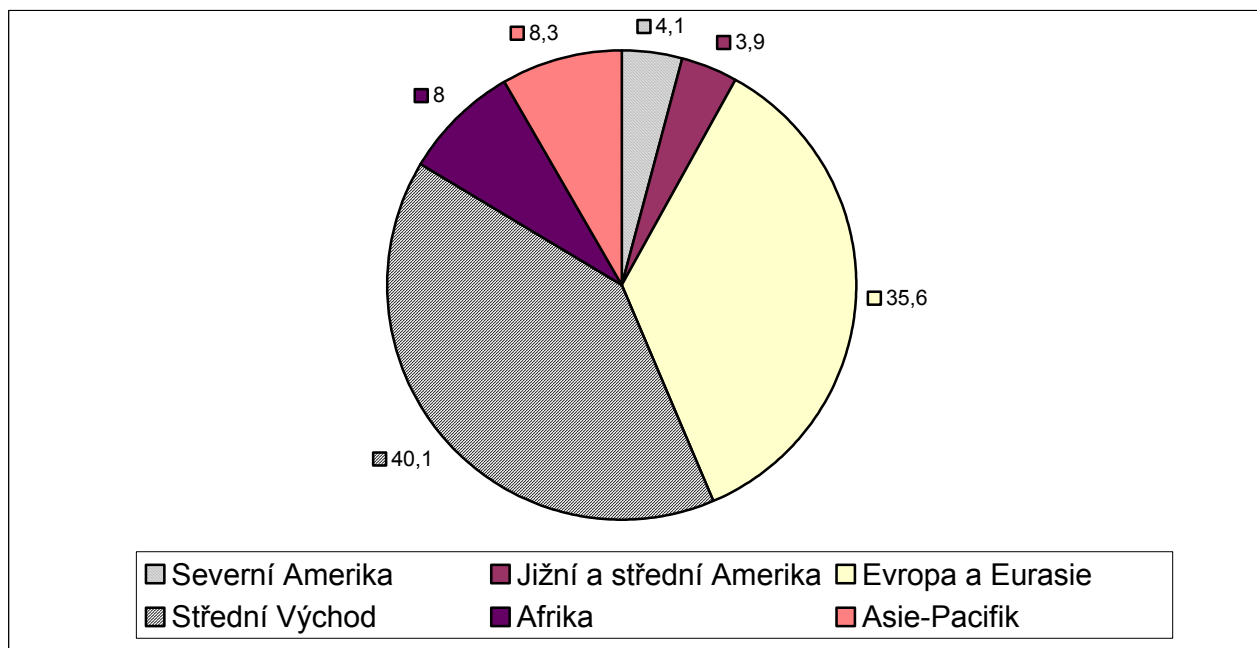
Kromě významné politické role, Evropská unie má i velmi výhodnou geografickou polohu. EU buď disponuje nebo je obklopena téměř 80% světových zásob uhlovodíkových zdrojů – jedná se zejména o regiony Středního východu, severní Afriky, Rusko, státy střední Asie a Norsko

Graf 2: Prokázané zásoby ropy – procento z celkových světových zásob (2005)¹⁴

¹³ ZELENÁ KNIHA: Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii. s.4. KOM(2006) 105 v konečném znění.

¹⁴ Zdroj: BP Statistical Review of World Energy, červen 2006. Ke stažení [ZDE](#).

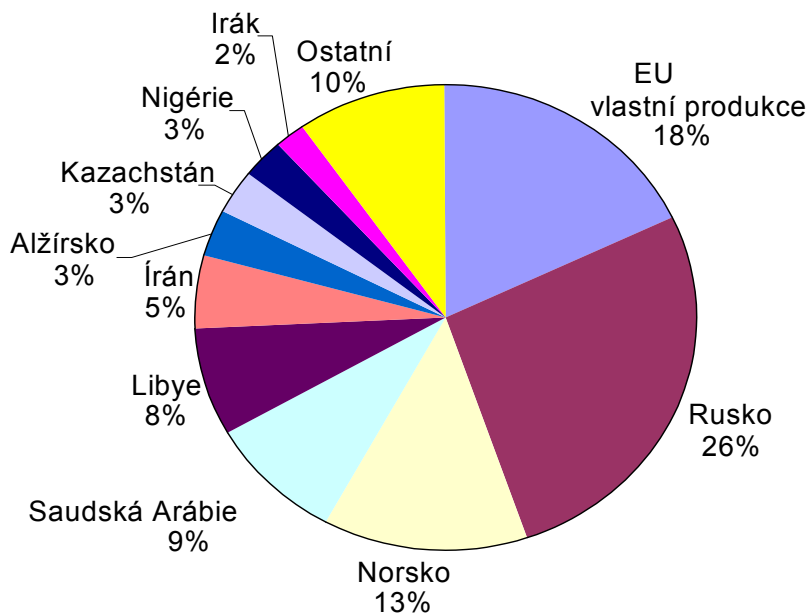
Graf 3: Prokázané zásoby zemního plynu – procento z celkových světových zásob (2005)¹⁵

Současné dovozy ropy do EU pocházejí především z Ruska a zemí SNS, oblasti Středního východu, severní Afriky a z Norska. V dovozech zemního plynu je EU více závislá na třech hlavních producentech – Rusku, Alžírsku a Norsku.

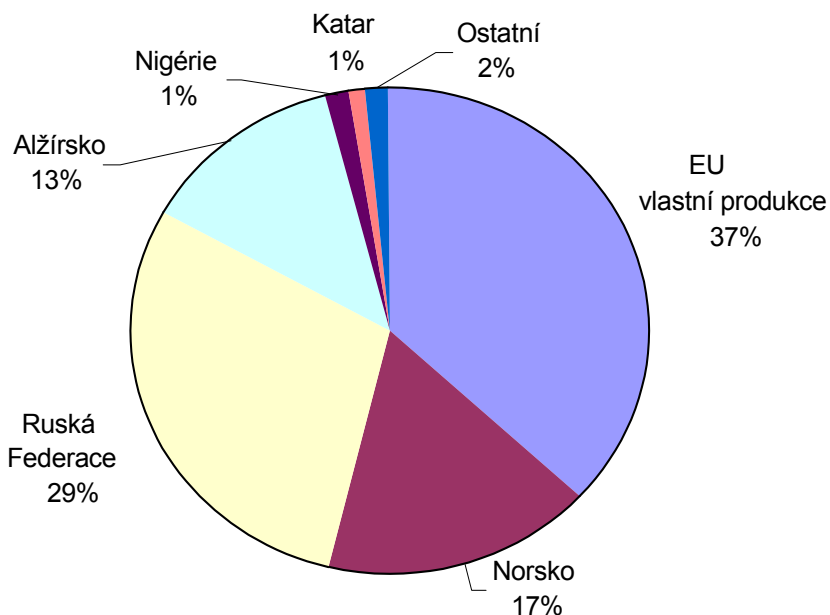
Graf 4. Původ ropy spotřebované v EU-27 (2004)¹⁶

¹⁵ Zdroj: BP Statistical Review of World Energy, červen 2006. Ke stažení [ZDE](#).

¹⁶ EU Energy Policy Data. Commission Staff Working Document. 15.1. 2007, s. 12. SEC(2007) 12

Graf 5. Původ zemního plynu spotřebovaného v EU-27 (2004)¹⁷

Důsledky vyplývající z energetické polohy EU

Geografická poloha (a ekonomická síla) EU z ní činí přirozeného odběratele ropy a především zemního plynu. Pro zásoby zemního plynu v Rusku, na Středním východě a v severní Africe neexistuje atraktivnější trh než ten evropský.¹⁸

¹⁷ Tamtéž, s. 11.

¹⁸ HENNINGSEN, Jorgen: *Rising to the energy challenge: key elements for an effective EU strategy*. EPC Issue Paper č. 51, prosinec 2006, s. 11. Ke stažení [ZDE](#).

Přirozeným cílem vnější energetické politiky EU tedy musí být vytvoření pásma států v evropském sousedství, které s EU aktivně spolupracují na bázi unijního acquis. K vytvoření takového pásma disponuje EU již dnes řadou instrumentů – Dohody o partnerství a spolupráci, Memoranda o porozumění v oblasti energetické spolupráce, Akční plány Evropské politiky sousedství, Středomořská energetická spolupráce, Strategie EU pro Afriku, atd. Postupně se též rozvíjí instrumenty pro energetickou spolupráci s hlavními konkurenty-odběrateli – Čínou a Indií. Podrobně se východiskům pro vztahy mezi EU a těmito regiony věnují samostatné kapitoly.

ROZDÍLY MEZI ČLENSKÝMI STÁTY EU V DOVOZECH ENERGIÍ

Pro vytvoření společné vnější energetické politiky EU je důležité, aby členské státy definovaly společný zájem. Jak však vyplývá z tabulky, jednotlivé členské státy jsou – z historických či geografických důvodů – ve svých dodávkách energií napojené na různé regiony a mají tak i různé zájmy.

Tabulka 4: Původ dovozu ropy a zemního plynu do států EU¹⁹

Země	Dovozy ropy	Dovozy plynu
Rakousko	Kazachstán (22%), Saúdská Arábie (20%), Rusko (16%), Libye (13%), Nigérie (9%)	Rusko (82%), Norsko (14%), Německo (4%)
Belgie	Rusko (40%), Saúdská Arábie (16%), Írán (13%), Norsko (9%), Velká Británie (9%), Dánsko (6%),	Nizozemí (42%), Norsko (37%), Alžírsko (17%), Rusko (2%)
Bulharsko	Rusko (89%), Kazachstán (10%)	Rusko (100%)
Kypr	Sýrie (58%), Rusko (31%), Ostatní státy SNS vyjma Ruska (11%)	Nedovází zemní plyn.
Česká republika	Rusko (69%), Ázerbajdžán (17%), Kazachstán (4%), Sýrie (4%)	Rusko (74%), Norsko (26%)
Dánsko	Norsko (100%)	Je čistým vývozcem
Estonsko	Nedovází ropu.	Rusko (100%)
Finsko	Rusko (77%), Dánsko (13%), Norsko (5%), Kazachstán (4%)	Rusko (100%)
Francie	Norsko (18%), Rusko (15%), Saúdská Arábie (15%), Velká Británie (10%), Írán (8%), Kazachstán (7%), Alžírsko (5%), Libye (5%), Angola (3%), Nigérie (3%)	Norsko (27%), Rusko (21%), Nizozemí (20%), Alžírsko (12%), Ostatní (20%)

¹⁹ Zdroj: EU Energy Policy Data. Commission Staff Working Document. 15.1. 2007. SEC(2007) 12

Německo	Rusko (33%), Norsko (19%), Velká Británie (12%), Libye (12%), Kazachstán (7%), Saúdská Arábie (4%), Sýrie (4%)	Rusko (45%), Norsko (32%), Nizozemí (23%)
Řecko	Írán (32%), Saúdská Arábie (31%), Rusko (29%), Libye (6%)	Rusko (82%), Alžírsko (18%)
Maďarsko	Rusko (98%)	Rusko (81%), další státy SNS vyjma Ruska (9%)
Irsko	Norsko (67%), Velká Británie (30%)	Velká Británie (100%)
Itálie	Libye (25%), Rusko (23%), Saúdská Arábie (14%), Írán (11%), Alžírsko (5%), Irák (4%), Norsko (4%), Sýrie (3%)	Alžírsko (39%), Rusko (37%), Nizozemí (13%), Norsko (8%)
Lotyšsko	Rusko (97%)	Rusko (100%)
Litva	Rusko (94%), Ostatní státy SNS mimo Ruska (6%)	Rusko (100%)
Nizozemí	Rusko (28%), Saúdská Arábie (22%), Norsko (15%), Velká Británie (10%), Kuwait (8%), Alžírsko (4%), Írán (4%)	Je čistým vývozcem
Polsko	Rusko (96%)	Rusko (63%), Ostatní státy SNS mimo Ruska (28%), Norsko (5%)
Portugalsko	Nigérie (19%), Alžírsko (16%), Saúdská Arábie (14%), Libye (11%), Brazílie (9%), Rusko (7%), Mexiko (6%), Norsko (5%), Velká Británie (5%), Írán (4%), Irák (4%)	Alžírsko (63%), Nigérie (37%)
Rumunsko	Rusko (62%), Kazachstán (27%)	Rusko (100%)
Slovensko	Rusko (99%)	Rusko (100%)
Slovinsko	Nedovází ropu.	Rusko (60%), Alžírsko (40%)
Španělsko	Rusko (16%), Mexiko (14%), Libye (13%), Saúdská Arábie (12%), Nigérie (11%), Irák (9%), Norsko (6%), Írán (6%)	Alžírsko (52%), Nigérie (18%), Katar (14%), Omán (5%)
Švédsko	Dánsko (29%), Rusko (26%), Norsko (27%), Írán (8%), Velká Británie (6%)	Dánsko (100%)
Velká Británie	Je čistým vývozcem	Norsko (72%), Belgie (28%)

VÝCHODISKA PRO VZTAHY S RUSKEM

Evropská unie a Rusko jsou vzhledem ke své geografické poloze a charakteru svých ekonomik přirozenými partnery v oblasti energetiky. Rusko jako strategický dodavatel energií, EU jako strategický odběratel. Zhruba čtvrtina ropy a plynu spotřebovaných v EU pochází z Ruska. Pro Rusko je vývoz ropy a zemního plynu dlouhodobě klíčovým prostředkem odvodů do státního rozpočtu (energetický sektor se z 25% podílí na ruském HDP) a je také důležitým zahraničně-politickým nástrojem.

Dodávky surovin jako nástroj zahraniční politiky

V případě Ruska je třeba mít na paměti jeho dlouhodobě vyprofilovanou zahraničně-politickou doktrínu opřenu o vývozy energií. Tzv. „plynová krize“ mezi Ruskem a Ukrajinou z počátku roku 2006²⁰ nebo podobný spor mezi Ruskem a Běloruskem z přelomu let 2006/2007 nebyly ojedinělými událostmi.

Již v roce 1990 omezil tehdy ještě Sovětský svaz dodávky energií do Pobaltských států ve snaze potlačit hnutí za nezávislost, opakovaně tak učinil ještě v roce 1992, jako odpověď na požadavek stažení svých vojsk. Omezení dodávek plynu se v roce 1993-1994 nevyhnula ani Ukrajina, přičemž zde tento krok proběhl na pozadí rusko-ukrajinských sporů o kontrole černomořské flotily a ukrajinských energetických sítí. V období 1998-2000 došlo k opakovanému zastavení dodávek ropy do Litvy, ve snaze zabránit prodeji rafinérie a potrubí na litevském území americké společnosti.²¹

²⁰ Podrobně k tomuto tématu viz např. BARAN, Zeyno a TUOHY, Emmet: *Energy Security: Ukraine's Existential Challenge*. Center for Eurasian Policy, červenec 2006. Ke stažení [ZDE](#). *Nebo* PEŤKOVÁ, Alexandra: *Politika Ruskej federácie v oblasti energetiky*. AMO, Research paper 7/2007, únor 2007. Ke stažení [ZDE](#).

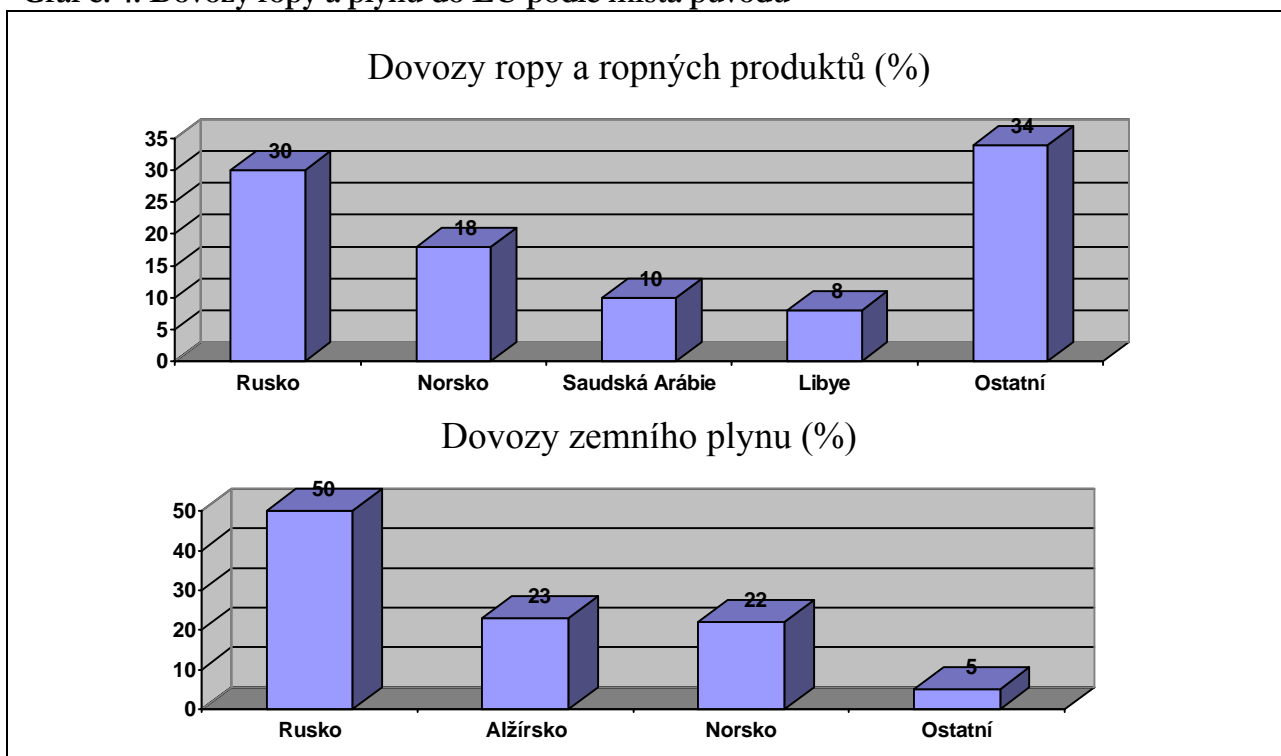
²¹ SMITH, Keith C.: *Security Implications of Russian Energy Policies*. CEPS Policy Brief, No. 90, leden 2006. Ke stažení [ZDE](#).

V současné době Litva upozorňuje na události z léta 2006, kdy Rusko odstavilo větev ropovodu Družba, která zásobovala litevskou rafinérii v Mazeikiu, poté co rafinérie byla prodána polské firmě PKN Orlen a ne ruskému zájemci. Ruská strana odstavení vysvětluje potřebou technické údržby. Litva dlouhodobě usiluje o vyřešení tohoto problému na úrovni vztahu EU-Rusko a několikrát i naznačila možnost zablokování zahájení jednání o nové posílené dohodě mezi EU a Ruskem, dokud Rusko v této věci neustoupí. Poslední proběhlé summity mezi Unií a Ruskem však v tomto ohledu žádný pokrok nepřinesly.

Základní data

Evropská unie odebírá z Ruska celkem 30% svých dovozů ropy, na dovozech zemního plynu se Rusko podílí 50% – viz následující graf.²²

Graf č. 4. Dovozy ropy a plynu do EU podle místa původu²³

²² Převzato z: *Towards an EU-Russia energy partnership: the gas dimension*. Prezentace Evropské komise, září 2005. Ke stažení [ZDE](#).

²³ Zdroj: Evropská komise 2004.

Rusko a EU jako vyrovnání partnerů

Rusko je světovým lídrem v produkci a zásobách zemního plynu. Na ruském území se nachází téměř 27% světových zdrojů. Podle odhadů Rusku tyto zásoby vydrží, bude-li nadále těžit stejným tempem jako dnes, na dalších 80 let. V dlouhodobé perspektivě tak zde Rusko nemá rovnocenného konkurenta.²⁴

Podobně jako je Rusko pro EU klíčovým dodavatelem energií, EU je pro Rusko klíčovým odběratelem. Většina ruských vývozu ropy (63%) a plynu (65%) směřuje do Evropské unie. I díky výnosnému obchodu s Evropou může Rusko udržet nízké ceny energií pro svůj domácí průmysl (37-42 USD za 1000m³ plynu v roce 2006).

V případě Ruska je důležité si uvědomit jeho pozici jako regionálního dodavatele energií. Zhruba 95% jeho vývozu ropy a 100% vývozu plynu jde do evropských zemí - EU, Bělorusko, Ukrajina, Turecko. Rusko není prakticky přítomné na amerických či asijsko-tichomořských trzích. A podle řady analýz ani v blízké budoucnosti nebude. Vysoké přepravní náklady zemního plynu činí jeho možné dodávky do Číny (jejíž průmysl je koncentrován na jihovýchodě země) nebo do Indie (která je od Ruska navíc oddělená těžko průchodným pohořím a politicky nestabilními regiony) nerentabilními, zejména ve srovnání s bohatým, stabilním a rostoucím evropským trhem.²⁵

Fenomén Gazprom

Státem kontrolovaný Gazprom je největší ruskou společností a zároveň největším producentem zemního plynu na světě. Kromě rozsáhlých plynových polí kontroluje na 150.000 km produktodů. Na ruském trhu je v pozici monopolu - na produkci ruského zemního plynu se podílí zhruba 93%. Není také tajemstvím, že Gazprom je spoluvlastníkem energetických společností v řadě evropských zemí (Bulharsko, Finsko, Estonsko, Francie, Německo, Řecko, Maďarsko, Itálie, Litva, Lotyšsko atd.).²⁶

V případě monopolní firmy obecně platí, že tato firma upřednostňuje investice do posílení svého monopolu před investicemi do nových projektů, modernizace atd. Gazprom je navíc ze strany státu využíván jakožto politický nástroj. Vladimír Milov²⁷ poukazuje na to, že v letech 2003-2005 Gazprom utratil téměř 14 miliard eur při nákupu podílů ve společnostech působících mimo sektor zemního plynu (ropný a

²⁴ Blíže viz např.: NODARI, Simonia: *The West's Energy Security and the Role of Russia*. Russia in Global Affairs, č. 3, červenec-prosinec 2004, s. 107. Ke stažení [ZDE](#).

²⁵ MILOV, Vladimír: *Europe-China-India energy triangle: whither Russian energy future?* Russia in Global Affairs, č. 4, říjen-prosinec 2006. Ke stažení [ZDE](#).

²⁶ Pokud jde o ČR, Gazprom bude nepochybně hlavním zájemcem o vstup do Transgasu, poté co vláda po roce 2010 ztratí vliv na jeho vlastnictví. Viz. *Energetická a surovinová bezpečnost ČR*. Prezentace MPO.

²⁷ Vladimír Milov je předsedou Institutu pro energetickou politiku se sídlem v Moskvě. Je známým kritikem ruské vládní energetické politiky.

petrochemický průmysl, výroba elektřiny, stavebnictví), přičemž motivem bylo zvýšení politického vlivu státu v těchto sektorech. Výše zmíněná částka představuje více, než kolik bylo investováno do produkce zemního plynu za celé desetiletí.²⁸

Hlavní zájmy Evropské unie ve vztahu k Rusku

EU má zájem na energetickém partnerství s Ruskem, které bude dlouhodobé, stabilní a ekonomicky výhodné. Především má zájem na tom, aby se Rusko otevřelo zahraničním investorům. Ruská produkce stagnuje, Gazprom neinvestuje do nových polí a technologií (velké množství zemního plynu se zbytečně spálí jako vedlejší odpad při těžbě ropy). Příliv investic by umožnil rozvoj a zefektivnění další produkce.

Hlavní principy vzájemné spolupráce EU a Rusko by měly být vtěleny do budoucí posílené dohody, která nahradí současnou Dohodu o partnerství a spolupráci. Při jednání s Ruskem musí EU zohlednit následující:

- 1) Jednotná politika EU: Nebude-li fungovat jednotná vnější politika EU vůči Rusku, nemůže fungovat vnější energetická politika ani jako celek. Vystupuje-li EU vůči Rusku jedním hlasem, může si jako exkluzivní odběratel energií dohodnout výhodné podmínky. Rusko si tuto skutečnost velmi dobře uvědomuje a proto se vytrvale snaží budovat silné bilaterální vztahy s jednotlivými zeměmi.
- 2) Energetická Charta: EU musí trvat na principech Energetické charty. Pokud by jí Rusko i nadále odmítalo ratifikovat, EU by měla prosazovat její principy (ochrana investic, vpuštění do ruského energetického sektoru, přístup do tranzitních sítí) do budoucího smluvního vztahu. Jistotu a větší efektivitu dodávek si může EU zajistit investicemi do rozvoje ruských nalezišť, modernizací tranzitní a další infrastruktury a především zpřístupněním této infrastruktury pro dodávky plynu ze zemí střední Asie.
- 3) Diverzifikace dodávek: Nejúčinnější pákou proti Rusku – resp. ruskou vládou kontrolované monopolní firmě – bude diverzifikace dodávek. Nalezení nových zdrojů zemního plynu, zejm. pro nejvíce závislé země střední a východní Evropy, posílí pozici těchto zemí při vyjednávání o cenách plynu. Jakmile Gazprom bude muset čelit konkurenci, nezbude mu než zefektivnit svoji produkci a jít s cenami dolů (což může vytvořit tlak na ruskou vládu, aby demonopolizovala trh s plynem a pustila na něj zahraniční investory).

VÝCHODISKA PRO DALŠÍ ROZVOJ EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ

²⁸ MILOV, Vladimír: *The EU-Russia Energy dialogue: Competition versus Monopolies*. IFRI, září 2006, s. 8. Ke stažení [ZDE](#).

Evropská politika sousedství (EPS) vytváří pás zemí sousedících s EU na jihu, jihovýchodě a východě. Počínaje západní Afrikou se jedná o Maroko, Alžírsko, Tunisko, Libyi, Egypt, Izrael, Palestinskou samosprávu, Jordánsko, Sýrii, Gruzii, Arménii, Ázerbajdžán, Ukrajinu a Bělorusko.²⁹ (Pozn. země západního Balkánu mají s EU ještě hlubší vztahy prostřednictvím tzv. Stabilizačního a asociačního procesu, Turecko je přidruženým státem vyjednávajícím o přistoupení).

Z hlediska dodávek ropy a plynu jsou pro Evropskou unii důležitými partnery Alžírsko a Libye (viz tabulka dovozů na str. 9-10). V oblasti Kaspického moře se jedná především o Ázerbajdžán. Jeho zásoby zemního plynu se odhadují na 0,8% světových zásob, přičemž současná produkce odpovídá pouze 0,2% světové produkce.³⁰ Význam má pro EU také Ukrajina, jakožto důležitá tranzitní země.

Sdělení Evropské komise

Za provádění Evropské politiky sousedství je zodpovědná Evropská komise. EPS se realizuje prostřednictvím Akčních plánů (AP), přijímaných pro jednotlivé země. AP definují aktivity v oblastech politického dialogu, ekonomické a sociální spolupráce, obchodních vztahů, spolupráce v oblastech justice a vnitra atd. Součástí agendy je také spolupráce v oblasti energetiky.

V prosinci 2006 provedla Evropská komise přezkum ([KOM\(2006\) 726](#)), ve kterém zhodnotila dosavadní fungování politiky (první Akční plány byly přijaty na počátku roku 2005). Zde mj. poukazuje na to, že EPS je převážně bilaterální, založená na spolupráci mezi EU a jednotlivými partnerskými státy. Nicméně, existuje zde řada průřezových témat, kde EU a její partneři v EPS mají společné zájmy, jichž by lépe mohli dosáhnout multilaterální cestou. Jako nejzřejmější příklad uvádí Komise energetiku, kde **doporučuje rozšíření Smlouvy o energetickém společenství na země Evropské politiky sousedství.**³¹ (Prozatím se připravuje pouze přístup Ukrajiny a Moldavska, Gruzie požádala o udělení statutu pozorovatele).³²

VÝCHODISKA PRO VZTAHY S TURECKEM

U Turecka hraje důležitou roli jeho geografická poloha – spojující Evropu s regiony bohatými na uhlovodíkové zdroje. Prostřednictvím Turecka se na evropský trh může dostávat ropa a zemní plyn z oblastí Kaspického moře, Střední Asie, Perského zálivu a

²⁹ Spolupráce s Běloruskem v rámci EPS je dlouhodobě suspendována s ohledem na nedodržování demokratických principů a lidských práv.

³⁰ BP Statistical Review of World Energy, červen 2006.

³¹ Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu o posílení Evropské politiky sousedství, 4.12. 2006, s. 8. (KOM(2006) 726)

³² Sdělení Komise Evropskému parlamentu a Radě – Silná Evropská politika sousedství. 13.12. 2007 [16493/07](#)

východního středomoří. Strategický je význam Turecka pro EU především pokud jde o přepravu zemního plynu – se kterým lze na rozdíl od ropy obchodovat pouze na regionální úrovni.

Hlavními producenty, kteří mají – nebo by mohli mít – zájem na exportu zemního plynu do EU přes Turecko jsou Ázerbajdžán, Kazachstán, Turkmenistán, Uzbekistán, Írán, Irák, Katar, Saúdská Arábie, Sýrie a Egypt. Tyto země dohromady disponují zásobami zemního plynu v množství 73,9 trilionů kubických metrů – což tvoří zhruba 41% celosvětových zásob plynu.³³

Evropská unie je nyní v dovozech zemního plynu závislá na třech hlavních producentech – Rusku, Norsku a Alžírsku. Chce-li naplnit své teze o diverzifikaci dodávek a hledání nových dodavatelů, bez Turecka jakožto tranzitní země se neobejde.

Turecko samo má zájem stát se „čtvrtou plynovou arterií“ Evropské unie. Má-li však do budoucna hrát tuto roli, bude i po realizaci současných projektů (např. plynovod Baku-Tbilisi-Erzurum nebo tzv. projekt Nabucco)³⁴ potřebovat výrazné investice do energetické infrastruktury, která by jej napojila jak na regiony disponující zemním plynem, tak na trh Evropské unie. Zde je nutné zapojení EU buď přímo prostřednictvím Evropské investiční banky nebo nepřímo začleněním Turecka do energetického trhu EU. Přijetí unijního acquis, ať již v rámci přístupových rozhovorů EU-Turecko nebo prostřednictvím zapojení Turecka do Smlouvy o Energetickém společenství, by nepochybně podpořilo příliv nových investic.

„V zásadě platí, že čím více zemního plynu bude do EU dodáváno prostřednictvím Turecka, tím větší bude tlak na ruský Gazprom, aby se při svém obchodování s Evropskou unií choval více tržně a méně jako monopol. Vytvoření silné konkurence Gapromu dodávkami plynu přes Turecko by mohlo být jedním z nejefektivnějších způsobů jak dosáhnout reformy trhu se zemním plynem v Rusku samotném.“³⁵

³³ ROBERTS, John: *The Turkish Gate – Energy Transit and Security Issues*. EU-Turkey working papers č. 11/listopad 2004. Ke stažení [ZDE](#). Údaje o zásobách aktualizovány z BP Statistical Review of World Energy, červen 2006.

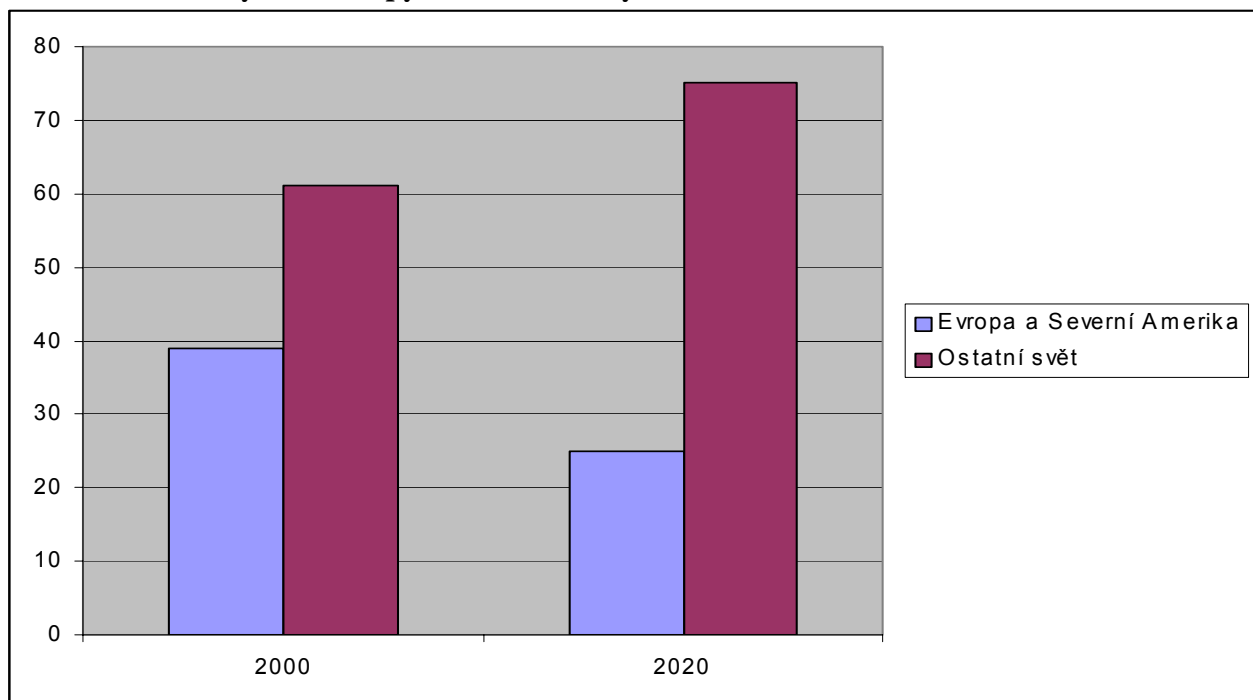
³⁴ Plynovod Nabucco (projektován na období 2009-2012) propojí Turecko s Rakouskem, přes Bulharsko, Rumunsko a Maďarsko. V srpnu 2007 podepsala Turecko s Íránem dohodu o spolupráci na výstavbě 3.500 km. dlouhém plynovodu, který by z plynových polí na jihu Íránu mohl do Turecka dodávat až 40 miliard kubiků plynu za rok. Tento plyn by pak dále prostřednictvím Nabucco mohl být prodáván do Evropy.

³⁵ Tamtéž, s. 17 a 18.

VÝCHODISKA PRO VZTAHY SE STÁTY STŘEDNÍHO VÝCHODU

V oblasti středního Východu³⁶ se nachází na 62% světových zásob ropy a 40% zásob zemního plynu (viz grafy na str. 7). Dlouhodobým trendem ve vývozu ropy je zvyšující se podíl asijských států a postupně klesající podíly USA a Evropy (viz graf č. 5).

Graf 5: Trend ve vývozech ropy ze středního Východu³⁷

Pokud jde o zemní plyn, hlavním odbytištěm producentů na středním východě jsou již dnes asijské trhy (Čína, Japonsko, Korea a další). Důležitým faktorem je přepravní

³⁶ Bahrain, Írán, Kuwait, Omán, Katar, Saúdská Arábie, Sýrie, Spojené arabské emiráty, Jemen, Irák.

³⁷ Zdroj: GAULT, John: *The European Union: Energy Security and the Periphery*. Geneva Centre for Security Policy, Occasional Paper Series, No. 40, s. 17. Ke stažení [ZDE](#).

cena, která je u plynu výrazně vyšší než u ropy a jeho přepravu na velké vzdálenosti tak činí nevýhodnou. Dominantními producenty zde jsou Írán (3,1% celosvětové produkce), Saúdská Arábie (2,5%), Spojené arabské emiráty (1,7%) a Katar (1,6%)

Střední východ je pro EU důležitým regionem do budoucna. V současné době EU dováží ropu a zemních plyn z jiných zdrojů, ale chce-li své dodávky diverzifikovat, nezbyvá jí než se zaměřit právě na tento region. Technologický vývoj snižující cenu přepravy zemního plynu by postupně měl učinit rentabilním dovoz této komodity do jižní Evropy prostřednictvím námořní dopravy³⁸ nebo potrubními trasami přes Turecko. Region Středního východu je výhledově velmi perspektivní. Byť dnes stojí pouze za 10% z celosvětové produkce zemního plynu, jeho zásoby činí 40% světových zásob (při současné těžbě vydrží ještě 246 let). Lez očekávat, že o tyto zásoby bude růst zájem ze strany všech odběratelů.

Podobně je tomu u ropy. Při předpokládaných světových zásobách této komodity na 41 let, na Středním východě bude moci těžba pokračovat současným tempem až 81 let (ve srovnání např. se severní Amerikou, kde se zásoby ropy při současné rychlosti těžby odhadují na 12 let).³⁹

VÝCHODISKA PRO VZTAHY S REGIONEM STŘEDNÍ ASIE

Státy střední Asie, které se nacházejí na východ od Kaspického moře – Kazachstán, Uzbekistán a Turkmenistán disponují nezanedbatelnými zásobami zemního plynu – viz tabulka č. 5. Kazachstán má na svém území navíc 3,3% světových zásob ropy.

Tabulka 5: zásoby zemního plynu ve střední Asii

	Zásoby plynu (triliony m ³)	Podíl na světových zásobách plynu
Kazachstán	3,0	1,7%
Uzbekistán	1,85	1,0%
Turkmenistán	2,90	1,6%

Tranzitní infrastruktura těchto zemí byla budována v době existence Sovětského svazu a dnes tak mohou vyvážet zemní plyn prakticky jen prostřednictvím

³⁸ Ve zkapalněné formě.

³⁹ BP Statistical review of Energy, June 2006.

Ruska/Gazpromu. Ten si jakožto monopolní odběratel může stanovit nízké nákupní ceny a tento plyn následně prodávat za „tržní“ cenu státům Evropské unie.⁴⁰

Zájmy Evropské unie jsou v případě zemí střední Asie dvojí:

- 1) Umožnit zemnímu plynu z těchto tří zemí volný přístup do ruských přepravních sítí a otevřít tak možnost přímého nákupu jejich plynu ze strany států EU.
- 2) Podpořit další rozvoj těžařských kapacit a zvýšení jejich efektivity. Efektivní a udržitelné zacházení s přírodními zdroji je jedním z hlavních motivů Strategie EU pro střední Asii, kterou přijala Evropská rada v červnu 2007.⁴¹

VÝCHODISKA PRO VZTAHY S ČÍNOU A INDIÍ

Čína

Čína je po Spojených státech druhým největším světovým spotřebitelem energií – na celosvětové spotřebě se podílí zhruba 15%. Přitom v období 2002 – 2006 stoupla její spotřeba o více než 50%, rostla tedy výrazně rychleji než HDP.⁴² Energetické potřeby rychle rostoucí čínské ekonomiky tak nutně jsou v popředí zájmu čínské vlády a vyvolávají otázky ve vztahu ke globální situaci na trhu s energiemi i z hlediska dopadů na energetickou bezpečnost EU.

Hlavní výzvou pro čínskou vládu je zajistit dodávky ropy. Klíčovými dodavateli jsou v současné době Saúdská Arábie, Írán, Angola a Rusko (celkem 45% dodávek). Dalšími dodavateli jsou Nigérie, Brunej, Venezuela a Irák. Zajišťování ropných dodávek at' již formou kontraktů nebo investic je plnohodnotným zahraničně-politickým cílem čínské vlády. Ta zde postupuje plně pragmaticky a aktivně spolupracuje i s vládami, ke kterým Evropa a USA přistupují rezervovaněji nebo s vládami, které spolupráci s Čínou dokážou využít proti Evropě a USA (jedná se zejména o Írán, Venezuelu, Súdán, Myanmar, Sýrii). Zejm. africkým zemím pak Čína za spolupráci při dodávkách ropy může nabídnout pomoc při rozvoji infrastruktury (Angola, Súdán či Nigérie)⁴³ – v případě Súdánu se jedná i o významné dodávky zbraní.⁴⁴

V oblasti produkce elektrické energie, at' již z uhlí nebo zemního plynu, dlouhodobou politikou Číny je spoléhat se z důvodu národní bezpečnosti na vlastní zdroje. Čína proto investuje do rozvoje vlastní infrastruktury, aby mohla dodávat zemní plyn ze

⁴⁰ ROBERTS, John: *The Turkish Gate – Energy Transit and Security Issues*. EU-Turkey working papers č. 11/listopad 2004, s. 14. Ke stažení [ZDE](#).

⁴¹ Evropská unie a střední Asie: Strategie pro nové partnerství. 22.6. 2007, 10113/07.

⁴² ANDREWS-SPEED, Philip: *China's energy policy and its contribution to international stability*. China Institute for International Studies, 8.1. 2007. Ke stažení [ZDE](#).

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Viz např. Usnesení Evropského parlamentu o situaci v Dárfúru z 15.2. 2007. Ke stažení [ZDE](#).

svých západních provincií (prokázané zásoby až 700 bilionů kubických metrů plynu) na průmyslový jihovýchod. Čína má dále dostatečné vlastní zásoby uhlí a také značný potenciál výroby energie z vodních zdrojů. V dlouhodobé perspektivě tak Číně nehrozí závislost na dodávkách zemního plynu ze zahraničí.⁴⁵

Výzvy pro EU

Pro Evropskou unii má vývoj čínské energetiky a s ním související čínská ekonomická/energetická diplomacie dopady ve třech hlavních oblastech.

- 1) Při zajišťování dodávek energií – zejm. ropy – se Čína orientuje na oblast středního Východu a Afriky – tedy oblasti ve kterých má svoje zájmy i Evropská unie. Především pak jde o oblast širšího středního Východu (včetně Arabského poloostrova), kde se nachází na 62% v současné době známých zásob ropy. Tento region je již dnes místem globálního soupeření velmocí o energetické zdroje a jeho význam postupně ještě poroste.
- 2) Pragmatický přístup Číny v zahraniční politice – tedy nezohledňování vnitropolitické situace v zemích jako jsou Írán, Súdán, Barma/Myanmar, Turkmenistán, Uzbekistán a řada dalších států v centrální a západní Africe – máří úsilí západních vlád zaměřené na podporu dobrého vládnutí, demokracie a lidských práv v těchto zemích výměnou za ekonomickou spolupráci a další výhody.
- 3) Vývoj spotřeby energií má významné dopady i pokud jde o produkci skleníkových plynů. Byť si zde dlouhodobě zachovává vedoucí místo energetický sektor USA, čínský jej rychle dohání. Zájmem EU je zvýšení energetické účinnosti a také zavedení čistších technologií do čínského energetického průmyslu.

Strategie EU

V říjnu 2006 publikovala Evropská komise Sdělení Radě a Evropskému parlamentu **EU-Čína: bližší partneři, rostoucí odpovědnost.**⁴⁶ Tento dokument nastiňuje hlavní oblasti možné spolupráce obou celků včetně oblasti energetiky (transparentnost energetických dat, energetická bezpečnost v rozvojových zemích, technická expertíza, snížení růstu čínské poptávky po energiích, podpora zvýšení energetické účinnosti, využívání obnovitelných zdrojů atd). V prosinci 2006 přijala k tématu závěry Rada pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy.⁴⁷ Pro budoucí vztahy mezi EU a Čínou bude klíčová Dohoda o partnerství a spolupráci, jejíž vyjednávání bylo zahájeno na podzim roku 2006, a která by měla zahrnovat všechny oblasti vzájemných vztahů (politický

⁴⁵ Podrobněji viz MILOV, Vladimír: *Europe-China-India energy triangle: whither Russian energy future?* Russia in Global Affairs, č. 4, říjen-prosinec 2006. Ke stažení [ZDE](#).

⁴⁶ KOM(2006) 631 v konečném znění

⁴⁷ Závěry Rady pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy, 11.-12. 12. 2006. Ke stažení [ZDE](#).

dialog, lidská práva, ekonomická spolupráce, energetika, investice, kulturní výměna, vědecká spolupráce atd.)

Indie

Závislost Indie na dodávkách energií je již dnes vysoká a bude dále růst. Zhruba dvě třetiny své spotřeby ropy musí dovážet – především ze středního Východu (70%) a Afriky. Rostoucí poptávka po zemním plynu bude muset být naplněna dovozem zkapalněného plynu – opět hlavně z oblasti středního Východu. Při výrobě elektrické energie se však Indie snaží spoléhat na své vlastní zdroje – tedy uhlí, které se na její produkci podílí z 81%. Indie disponuje 10% světových zásob uhlí a při současné produkci ji vystačí ještě na dalších 220 let.⁴⁸

Ve vztahu k Indii je zájem Evropské unie především na zvýšení energetické účinnosti a čistší produkci energie. Vysoká spotřeba uhlí při výrobě energie s sebou nese vysoké emise skleníkových plynů. Chce-li EU i nadále stát v čele světového úsilí o snížení množství emisí CO₂, musí vést s Indií dialog směřující k restrukturalizaci výroby energie (investice do čistých uhelných technologií, vodních elektráren a dalších obnovitelných zdrojů, jaderná energie).⁴⁹

VÝCHODISKA PRO VZTAHY S AFRIKOU

Strategie Evropské unie pro Afriku, kterou v prosinci 2005 přijala Evropská rada⁵⁰, spolupráci mezi Evropskou unií a Afrikou v oblasti energetiky vůbec nezmiňuje. Jak ale poznamenává Sdělení Komise o Energetické politice pro Evropu,⁵¹ „důležitost Afriky jako dodavatele energií se během posledních let významně zvýšila, přičemž potenciál je ještě větší.“

Skutečností je, že v Africe se nachází až 9,5% světových zásob ropy, přičemž nejbohatšími zeměmi na ropu jsou Libye, Nigérie a Alžírsko. Ropa ze severních regionů jde zpravidla na evropské trhy, ropa ze západní a subsaharské Afriky je vyvážena do USA a Asie (zejména Číny). Při současné produkci se životnost afrických zásob odhaduje na 32 let.

⁴⁸ MILOV, Vladimír: *Europe-China-India energy triangle: whither Russian energy future?* Russia in Global Affairs, č. 4, říjen-prosinec 2006. Ke stažení [ZDE](#).

⁴⁹ Communication from the Commission to the Council, the European parliament and the European economic and social committee: An EU-India Strategic Partnership. [SEC\(2004\) 768](#).

⁵⁰ The EU and Africa: Towards a Strategic Partnership. Text přijatý Evropskou radou 15.12. 2005 – dok. [15961/05](#)

⁵¹ Sdělení Komise Evropské radě a Evropskému parlamentu: Energetická politika pro Evropu, s. 19. KOM(2007) 1 v konečném znění.

Pokud jde o zemní plyn, tak celkem 8% světových zásob je koncentrováno především v Nigérii a Alžírsku. Největším odběratelem je Evropa (největším dovozcem Itálie), zásoby těchto ložisek se odhadují na 88 let.

V prosinci 2007 byl na summitu EU s Afrikou přijat společný strategický dokument.⁵² Zde se obě strany dohodly mj. na vytvoření Energetického partnerství Afriky a EU zaměřené na energetickou bezpečnost a diverzifikaci dodávek, zjednodušení přístupu k čistým a energeticky účinným službám, rozvoj nových a obnovitelných zdrojů energie a také spolupráci v oblasti změny klimatu. Existující finanční nástroje budou využity k rozvoji energetické infrastruktury v Africe. Bude také zahájen dialog o možné spolupráci v oblasti civilního využití jaderné energie.

Jedním z konkrétních projektů na rozvoj evropsko-africké energetické infrastruktury, které jsou nyní zvažovány Evropskou komisí, je podpora výstavby plynovodu **Nigérie – Niger – Alžírsko – EU**. Ten by umožnil přístup plynu ze subsaharské Afriky do EU a s tím související rozvoj regionu.⁵³

Rozvoj čínsko – afrického partnerství⁵⁴

Ve dnech 3.-5. listopadu 2006 proběhla v Pekingu třetí ministerská konference Fóra pro čínsko-africkou spolupráci (FOCAC) a zároveň summit Čína-Afrika úrovní hlav států/předsedů vlád. Vedle Číny se události zúčastnilo 48 afrických zemí. Vysoká úroveň setkání a jeho medializace upozornily na již déle patrnou skutečnost, že Čína je během posledních let v Africe velmi iniciativní. Na summitu byla potvrzena spolupráce v oblasti energetiky, která je založena na výhodách pro obě strany. Čína podporuje rozvoj dalších nalezišť a získává tak další potřebné zdroje. Africké státy těží z čínských investic do jejich infrastruktury.

Afrika se na čínských importech ropy podílí až 30%. Nejvýznamnějším partnerem je Angola (celkem 50% dovozu z Afriky), dalšími jsou Súdán, Nigérie a Rovnicková Guinea. V roce 2006 Angola dokonce předstihla Saúdskou Arábii, když se stala největším dodavatelem ropy do Číny vůbec. Růst čínského vlivu v Africe je znepokojivý především pro Spojené státy americké, které budou během následující dekády na ropě z Afriky závislé z 20-25%.⁵⁵ Čínská politika má ale důležité implikace i pro Evropu (viz samostatná kapitola k Číně).

⁵² The Africa-EU Strategic Partnership. A Joint Africa-EU Strategy. 7.12. 2007. Ke stažení [ZDE](#).

⁵³ LANDABURU, Eneko (generální ředitel DG RELEX): *Europe's External Energy relations: present and future challenge*. Proslov na veřejném slyšení na půdě Zahraničního výboru Evropského parlamentu, 28.2. 2007. Ke stažení [ZDE](#).

⁵⁴ Podrobně viz. GILL, Bates; HUANG, Chin-hao; MORRISON, J. Stephen: *China's expanding role in Africa. Implications for the United States*. Prosinec 2006. Ke stažení [ZDE](#).

⁵⁵ Tamtéž, s. 3 a 8-9.

VNĚJŠÍ ENERGETICKÁ POLITIKA V POSTOJÍCH INSTITUCÍ EU

Vytvoření silné vnější energetické politiky EU nesouvisí pouze s úsilím o zajištění stabilních dodávek energií pro evropský trh v následujících dekadách. Předpokládá se, že Evropská unie, v případě že dokáže splnit své ambiciózní cíle v oblasti energetické účinnosti a emisí skleníkových plynů, bude v roce 2030 stát za 10% světové spotřeby energie a 15% produkce skleníkových plynů.⁵⁶ Jinými slovy, v dlouhodobé perspektivě není možné zajistit energetickou bezpečnost a účinně ovlivnit emise skleníkových plynů, pokud se Evropské unii nepodaří přenést prvky své energetické politiky (transparentnost, inovace, investice, volný přístup k infrastruktuře, rozvoj alternativních zdrojů energie) i na mezinárodní úroveň – ať již prostřednictvím mezinárodních organizací a smluv nebo v rámci bilaterálních vztahů s hlavními světovými partnery.

V poslední době se k tématu energetické politiky vyjádřily Evropská komise, Evropský parlament i Evropská rada. Zajímavý je též příspěvek do diskuse od Vysokého představitele pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, Javieru Solany.

HLAVNÍ DOKUMENTY EU K VNĚJŠÍ ENERGETICKÉ POLITICE

Evropská komise vydala již v roce 2000 Zelenou knihu o zabezpečení zásobování energií. Významnějším impulsem – i v souvislosti s rusko-ukrajinskou „plynovou krizí“ – se ale stala **Zelená kniha z března 2006, Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii**. Ta už se přímo zabývá

⁵⁶ Sdělení Komise Evropské radě a Evropskému parlamentu: Energetická politika pro Evropu, s. 18. KOM(2007) 1 v konečném znění.

otázkou, zda „by měla existovat společná vnější energetická politika spočívající v jednotném vystupování EU?“⁵⁷

Na vydání Zelené knihy navázal Vysoký představitel pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, který Evropské radě v červnu 2006 předložil dokument „**An external policy to serve Europe's energy interests**“⁵⁸ Tento dokument schválený Evropskou radou následně rozpracovala Evropská komise ve svém sdělení „**Vnější vztahy v oblasti energie – od zásad k akci**.“⁵⁹ Mezinárodní energetická politika je dále jedním z pěti hlavních pilířů Akčního plánu „**Energetická politika pro Evropu**“⁶⁰, který (na základě stejnojmenného sdělení Evropské komise⁶¹) přijala Evropská rada v březnu 2007.

V září 2007 předložila Evropská komise Radě **legislativní balíček týkající se vnitřního trhu s elektřinou a zemním plynem**.⁶² Předložené návrhy legislativních aktů se týkají regulace vnitřního trhu s elektřinou a vnitřního trhu se zemním plynem, přístupu k elektrizačním sítím a plynárenským přepravním soustavám a vytvoření nové Agentury pro spolupráci energetických regulačních orgánů.

Navrhovaná nová úprava by podle Komise měla reagovat na problémy vnitřního energetického trhu, které i přes již dosažený posun vpřed přetrvávají – nedostatečná hospodářská soutěž, koncentrace pozic na trhu, neprůhledné mechanismy tvorby cen, vertikální uzavřenost, nedostatečné propojení národních trhů, celková netransparentnost, atd. Funkční, transparentní a otevřený vnitřní energetický trh považuje Komise za základní prioritu energetické politiky EU. O konečné podobě navrhovaných aktů rozhodnou Rada EU a Evropský parlament.

VÝZNAMNÉ MEZINÁRODNÍ INICIATIVY EU

Energetická charta

Smlouva o energetické chartě byla podepsána v prosinci 1994 v Lisabonu, v platnost vstoupila v dubnu 1998. Členskými státy jsou kromě členů EU a EFTA také státy západního Balkánu, jižního Kavkazu a střední Asie a dále Turecko, Austrálie a Japonsko. Ruská federace smlouvu podepsala, doposud však neratifikovala.

⁵⁷ ZELENÁ KNIHA: Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii. KOM(2006) 105 v konečném znění.

⁵⁸ Ke stažení [ZDE](#).

⁵⁹ Sdělení Komise Evropské radě: Vnější vztahy v oblasti energie – od zásad k akci. KOM(2006) 590 v konečném znění.

⁶⁰ Evropská rada 8. a 9. 3. 2007 v Bruselu. Závěry předsednictví. Ke stažení [ZDE](#).

⁶¹ Sdělení Komise Evropské radě a Evropskému parlamentu: Energetická politika pro Evropu. KOM(2007) final.

⁶² Výbor pro evropské záležitosti přijal k balíčku usnesení 27.11. 2007.

Cílem Smlouvy o Energetické chartě je „podpora dlouhodobé spolupráce v oblasti energetiky, založené na komplementaritě a vzájemných výhodách“⁶³ Cíle má být dosaženo stanovením pravidel pro obchod a tranzit. Smlouva dále řeší ochranu a podporu investic, včetně vytvoření mechanismu pro řešení sporů v této oblasti. Rovněž obsahuje ustanovení o ochraně životního prostředí, udržitelné a efektivní těžbě a využívání energetických zdrojů.

Energetické společenství⁶⁴

Dohoda o energetickém společenství (Energy Community Treaty) byla podepsána v Athénách 25.10. 2005 a v platnost vstoupila k 1.7. 2006. Smluvními strany jsou Evropské společenství na straně jedné a země západního Balkánu (Albánie, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Černá Hora, Makedonie, Srbsko a Kosovo⁶⁵). Cílem smlouvy je vytvoření jednotného regulačního rámce, vycházejícího z unijního acquis v oblasti energetiky, které by podnítilo příliv investic do trhu s energiemi. Status pozorovatele byl 17.11. 2006 přidělen Norsku, Ukrajině, Moldavsku a Turecku, které již i podaly přihlášku ke členství.

RADA EU/EVROPSKÁ RADA

Evropská rada na svém zasedání v březnu 2007 přijala Akční plán k Energetické politice pro Evropu – na období 2007-2009.⁶⁶ Realizace tohoto akčního plánu bude zhodnocena na zasedání jarních Evropských rad v letech 2008 a 2009, přičemž na počátku roku 2009 by měla Evropská komise vypracovat strategický přezkum v oblasti energetiky, na základě kterého přijme Evropská rada v březnu 2010 nový Akční plán pro období od roku 2010 dále.

Jedním z pěti pilířů Akčního plánu je ***Mezinárodní energetická politika***. Zde Evropská rada vymezila následující úkoly:

- sjednání a finalizace dohody navazující na dohodu o partnerství a spolupráci s Ruskem týkající se zejména energetických otázek;
- prohloubení vztahů EU s regiony střední Asie, Kaspického moře a Černého moře za účelem další diverzifikace zdrojů a tras;
- posílení partnerství a spolupráce na základě dvoustranného dialogu v oblasti energetiky s USA a Čínou, Indií, Brazílií a dalšími rozvíjejícími se ekonomikami a se zaměřením na snížení emisí skleníkových plynů, energetickou účinnost, obnovitelné zdroje a nízkoemisní energetické technologie, zejména technologie

⁶³ Čl. 2 Smlouvy o energetické chartě.

⁶⁴ Podrobně viz webové stránky Energetického společenství - <http://www.energy-community.org/>

⁶⁵ reprezentované UNMIK – United Nations Interim Administration in Kosovo – v souladu s rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 1244.

⁶⁶ Mj. byly přijaty závazné cíle – do roku 2020 dosáhnout 20% podílu energie z obnovitelných zdrojů a 10% podílu biopaliv na spotřebě pohonných hmot.

zachycování a skladování uhlíku (CCS);

- zajištění provedení Smlouvy o Energetickém společenství s ohledem na její další rozvoj a možné rozšíření na Norsko, Turecko, Ukrajinu a Moldavsko;
- plné využívání nástrojů dostupných v rámci evropské politiky sousedství;
- posílení vztahů v oblasti energetiky s Alžírskem, Egyptem a dalšími producentními zeměmi v regionu Mašrek/Magreb;
- rozvíjení zvláštního dialogu s africkými zeměmi v oblasti energetiky a využívání nástrojů Společenství k posílení zejména decentralizované energie z obnovitelných zdrojů a obecně přístupu k energii v tomto regionu a její udržitelnosti, jakož i energetických infrastruktur společného zájmu;
- podpora přístupu k energii v rámci Komise OSN pro udržitelný rozvoj.⁶⁷

Takto vymezené cíle Akčního plánu zůstávají daleko pozadu za ambicemi vyjádřenými v dokumentech Vysokého představitele (*An external policy to serve Europe's energy interests*) a Evropské komise (*Vnější vztahy v oblasti energie – od zásad k akci*) z roku 2006. Nejen že zůstávají na té nejobecnější možné úrovni – bez stanovení konkrétnějších cílů – ale řadu cílů vyjádřených ve výše zmíněných dokumentech vůbec nezahrnují. To se týká např. rozšíření pravidel vnitřního trhu prostřednictvím Smlouvy o energetickém společenství i na země Evropské politiky sousedství, zahrnutí energetických zájmů EU do její multilaterální obchodní politiky (na úrovni WTO) nebo dokončení jednání o tranzitním protokolu k Energetické chartě a usilování o zakončení ratifikačního procesu Smlouvy o Energetické chartě ve všech signatářských zemích.

Podobně také chybí výzva těm členským státům EU, které jsou zároveň členy G8, aby se v rámci tohoto fóra (a zejména v rámci fóra G8+5⁶⁸, které zahrnuje všechny klíčové producenty a odběratele energií) snažily hájit zájmy EU.⁶⁹ Na úrovni Rady se ani nevytváří žádný speciální mechanismus, jehož cílem by bylo koordinovat aktivity Společenství a členských států v oblasti vnější energetické politiky nebo alespoň zajistit konzultace a výměnu informací.

Z těchto signálů vyplývá, že společná vnější energetická politika EU zůstane do budoucna velmi omezená, a to s ohledem na rozdílné zájmy jednotlivých členských států. K ambicióznější zahraniční energetické politice vyzval v září 2007 Evropský parlament (viz níže).

⁶⁷ Evropská rada 8. a 9. 3. 2007 v Bruselu. Závěry předsednictví. Ke stažení [ZDE](#).

⁶⁸ G8+5 – členské státy G8 plus Čína, Mexiko, Indie, Brazílie a Jižní Afrika. Schází se za účasti ministrů financí a ministrů pro energetiku. Tato „struktura“ byla vytvořena rozhodnutím summitu G8 v Gleneagles v roce 2005.

⁶⁹ viz: *An external policy to serve Europe's energy interests*, dokument Vysokého představitele pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Ke stažení [ZDE](#)

EVROPSKÝ PARLAMENT

Ve středu únoru 2007 proběhlo z iniciativy předsedy Zahraničního výboru (Jacek Saryusz-Wolski, EPP-DE, Polsko) veřejné slyšení na téma „**Směrem ke společné evropské zahraniční energetické politice?**“ Toto slyšení zahájilo debatu k tématu vnější energetické politiky, která se na půdě Evropského parlamentu vedla v následujících měsících a která v září 2007 vyústila v přijetí usnesení. K některým aspektům energetické politiky se EP vyjádřil již v únoru 2007 v rámci Usnesení o příspěvku k jarnímu zasedání Evropské rady. Zde EP zdůraznil následující:⁷⁰

- „Energetická politika, a zejména zabezpečení dodávek energie, se musí stát nedílnou součástí společné zahraniční a bezpečnostní politiky a společné politiky rozvoje obchodu Evropské unie. Je třeba vytvořit společnou strategii, která by zabezpečila a diverzifikovala dodávky a tranzitní trasy a stala se tak důkazem solidarity v rámci Evropské unie.
- Dohody o partnerství a spolupráci by měly být využity k vytvoření stabilního, ale otevřeného regulačního rámce v dodavatelských zemích, a komisař odpovědný za energetiku by se měl řídit jasně definovaným mandátem, který stanoví dlouhodobou evropskou vizi energetického plánování
- Energetické společenství by se mělo postupně rozšířit o Norsko a Turecko a o všechny země, které jsou zapojeny do evropské politiky sousedství.“

Energetickou bezpečnost včetně bezpečnosti dodávek dal EP i do souvislosti s potřebou vytvoření jednotného vnitřního trhu:

⁷⁰ Usnesení Evropského parlamentu o příspěvku k jarnímu zasedání Evropské rady v roce 2007 v souvislosti s lisabonskou strategií, 14.2. 2007. Ke stažení [ZDE](#).

- „EP zdůrazňuje, že je třeba dalších kroků k dosažení fungujícího vnitřního trhu s energií jasnějším oddělením výroby energie od její distribuce; vítá proto návrh Komise na další činnosti, jejichž cílem je dosáhnout tohoto oddělení, doprovázeného přísnější nezávislou regulační kontrolou, která bude mít na zřeteli zájem Evropy jako celku;
- je přesvědčen, že k docílení vysokého stupně konkurenceschopnosti, energetické nezávislosti, dlouhodobé stability, účinnosti, citlivosti k životnímu prostředí a zabezpečení dodávek energie je třeba jasný a stabilní politický rámec a konkurenceschopný trh s energií, a vyzývá Evropskou radu, aby na svém jarním zasedání v roce 2007 formulovala širší vizi společného evropského zájmu v oblasti energetiky, a tím dala otázce dokončení vnitřního trhu jasný politický rámec, který v současné době chybí.“

26. září 2007 přijal Evropský parlament usnesení s názvem „**Směrem ke společné evropské zahraniční politice v oblasti energií.**“⁷¹ Jedná se o poměrně rozsáhlou a podrobnou rezoluci, ve které EP vyzývá k vytvoření této politiky s tím, že energetická politika by měla být nedílnou součástí společné zahraniční politiky EU. V souvislosti s konáním mezivládní konference vyzýval k přijetí odpovídajícího smluvního základu pro oblast energetiky a energetické bezpečnosti. Do Smluv by měla být začleněna ustanovení týkající se zabezpečení dodávek, tranzitu a investic souvisejících s energetickou bezpečností a prosazování energetické účinnosti. Na druhou stranu nesmí být zpochybněno svrchované právo členských států na strategickou volbu týkající se skladby energie.

Zahraniční energetická politika EU musí být plně v souladu s principy a cíly její zahraniční politiky, kterými jsou zejména zachování míru, ochrana lidských práv a podpora demokracie a právního státu. Unie by též měla stát v čele celosvětového boje proti změnám klimatu a to jak úsilím o naplňování Kjótského protokolu, tak aktivní snahou o vytvoření vícestranného rámce pro omezení emisí skleníkových plynů po roce 2012.

Evropský parlament vyzývá Radu a Komisi, aby ještě do konce roku 2007 vytvořily přesný plán, včetně podrobného časového rámce, vedoucí k vytvoření evropské zahraniční politiky v oblasti energií. Po vstupu Reformní smlouvy v platnost by měl být jmenován Vysoký představitel pro zahraniční energetickou politiku (funkce personálně propojená s funkcí Vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku), který by koordinoval všechny aktivity EU týkající se energetiky a energetické bezpečnosti. Výchozím dokumentem evropské zahraniční energetické

⁷¹ Ke stažení [ZDE](#).

politiky by pak měla být Smlouva o energetické chartě, jakožto nejvýznamnější mezinárodní instrument pro spolupráci v oblasti energetiky.

ENERGETICKÁ BEZPEČNOST V LISABONSKÉ SMLOUVĚ⁷²

Lisabonská smlouva navrhuje vůbec poprvé formálně konstituovat a definovat evropskou energetickou politiku v rámci primárního práva. Článek 176a smlouvy stanoví jednotlivé cíle vztahující se jak na problematiku vnitřního trhu, tak i na další cíle – bezpečnost dodávek v EU, podporu úspor energie, energetickou účinnost a rozvoj nových a obnovitelných energetických zdrojů. Cílů má být dosaženo postupy, které budou mj. respektovat nově také principy solidarity mezi členskými státy, což odráží aktuálnost a závažnost problematiky externí závislosti Unie na energetických zdrojích a potřebu společného a soudržnějšího postupu členských států. Vzájemná solidarita by měla přispět k bezproblémovému zásobování energií v členských státech, ke snížení závislosti na externích dodávkách energií i k jednotnějšímu vystupování členských států EU vůči třetím zemím v energetických otázkách.

V článku 176a je výslovně uveden také odkaz na nezávislost členských států a nedotknutelnost jejich rozhodnutí v otázce volby skladby energetických zdrojů (tzv. energetického mixu) a volby skladby zásobování energií. V této otázce doposud nikdy nebyly a nadále nejsou kompetence přeneseny na evropskou úroveň, členské státy si ponechávají svoji suverenitu v rozhodování.

V článku 100 (opatření v případě závažných obtíží v zásobování určitými výrobky) v prvním odstavci bude rovněž doplněn odkaz na tzv. „duch solidarity mezi členskými státy“, který je zdůrazněn pro případy, kdy vzniknou obtíže v zásobování energií. Opatření by měla zohledňovat snahu o intenzivnější vzájemnou spolupráci, která by měla napomoci vypořádat se s krizovými situacemi, kdy dodávky z určitého zdroje mohou být po nějakou dobu značně omezeny nebo i úplně zastaveny. Úprava vychází

⁷² Text doslovně převzat z Informační studie PI: *Co nového by měla přinést lisabonská smlouva?* Prosinec 2007, kapitola 4.10. Energetika. Ke stažení na Intranetu PS.

z cílů akčního plánu strategického přezkumu evropské energetické politiky⁷³ z 10. ledna 2007, který následně potvrdila březnová Evropská rada ve svých závěrech a který položil základy pro zářijový soubor nových návrhů dalších legislativních opatření.

Důležitým a úzce souvisejícím prvkem je také zavedení hlasování kvalifikovanou většinou v Radě v oblasti energetiky (článek 176a odst. 2). V některých otázkách, kde doposud platila zásada jednomyslného rozhodování, bude postačovat dosažení kvalifikované většiny, tzn. že jednotlivé členské státy v podstatě ztrácejí možnost vetovat pro ně nepřijatelné návrhy – do jisté míry ztrácejí suverénní kontrolu nad velmi strategickou oblastí a přenášejí zde část pravomocí na Unii jako celek.

VYSOKÝ PŘEDSTAVITEL PRO SZBP

Zajímavou reflexi (ne)existence společné vnější evropské energetické politiky představuje projev Javier Solana na konferenci k energetické bezpečnosti, která se konala v Bruselu 20.11. 2006. Níže viz jeho resumé.

Resumé z projevu Vysokého představitele pro SZBP, Javier Solana⁷⁴

Svůj příspěvek rozdělil Javier Solana do dvou hlavních částí – 1) Před jakými výzvami v zahraniční politice stojíme; 2) Jak můžeme na tyto výzvy reagovat.

1) Výzvy:

- Evropa do značné míry zůstane závislá na uhlovodíkových zdrojích energie. Obnovitelné zdroje energie a bio-paliva mají sice slibný potenciál, ale musíme být realističtí. I podle těch nejpříznivějších scénářů se naše závislost na ropě a plynu příliš nezmenší. A tyto budeme muset dovážet.
- Stále více budeme soutěžit o energie s ostatními. **Celosvětová poptávka po energiích se podle očekávání zvýší o 50% během následujících 25 let. Převážnou část tohoto nárůstu přináší Asie, v čele s Indií a Čínou.**
- Podle studie profesora Paula Colliera (Oxford) jsou země bohaté na přírodní zdroje až devětkrát náchylnější na vnitřní konflikty než země bez těchto zdrojů. „Ropné prokletí“ přináší nestabilitu, která má dopady nejen v oblasti lidských práv, ale také vytváří prostředí nevhodné pro dlouhodobé investice.
- **Často musíme jednat s režimy, jejichž zájmy a hodnoty se liší od těch našich. To, že mají k dispozici velké zásoby ropy a plynu, je pro ně trumfovou kartou. Příjmy z prodeje energií pak mohou využít na represivní účely. Energetické potřeby EU tak nezdědka kolidují s její zahraniční a**

⁷³ Stěžejní dokument tzv. energetického balíčku Komise z 10. ledna 2007, KOM(2007) 1 v konečném znění.

⁷⁴ SOLANA, Javier: *Towards an External Energy Policy*. Brusel, listopad 2006. Ke stažení [ZDE](#).

bezpečnostní politikou v oblastech řešení konfliktů, lidských práv a podpory dobrého vládnutí.

- Do toho musíme počítat s faktem, že jiní kladou své energetické zájmy nad jakékoli další hodnoty. Proto je často tolik těžké získat podporu klíčových partnerů pro širší zahraničně-politické zájmy. Příkladem může být snaha EU v zemích jako Súdán nebo Myanmar a role, jakou zde hrají energetické zájmy Číny, Indie a dalších aktérů. Popravdě, většina témat řešených v Radě bezpečnosti OSN má svoji energetickou dimenzi - která nikdy řešení daného problému neusnadňuje.
- Není divu, že energetika byla prioritním tématem všech posledních summitů mezi EU a třetími zeměmi. Ale **EU často zůstala rozdělená nebo byla schopná bránit jen nejnižší společný jmenovatel zájmů členských států. To se musí změnit. Vyjasněme si zásadní věc. Nebudeme-li schopni zaujmout jednotnou a substantivní pozici v těchto věcech, naši partneři nás budou válcovat.**

2. Reakce:

- Zabezpečení budoucích zdrojů energie závisí především na diverzifikaci – zajištění nabídky od více dodavatelů a prostřednictvím více transportních cest. Jsme ale připraveni definovat dlouhodobou společnou strategii pro vytváření nových zdrojů energií. A pokud ano, jaké by byly konkrétní projekty?
- Snaha o diverzifikaci by neměla omezit úsilí v oblasti energetických úspor, jak vlastních, tak na světě obecně. Zde je velký potenciál. **Kdyby spotřeba energií v USA byla stejná jako v EU, ušetřil by se víc čtyřnásobek energetické produkce Íránu. Ještě větší výzvy pak představují rozvíjející se ekonomiky jako Čína a Indie.**
- Vnější energetická politika závisí na silné vnitřní politice. Samotná liberalizace trhu je dobrá věc, hlavně pro spotřebitele. Ale dále **je potřeba zvýšit propojení mezi jednotlivými členskými státy. Některé z nich jsou, z historických důvodů, téměř výlučně závislé na jediném zdroji dodávek. Jsme připraveni vzít si na sebe závazek solidarity?**
- Energetická bezpečnost souvisí také s otázkou fyzické ochrany infrastruktury (rafinérie, terminály, potrubí). Jedná se o hrozby vyplývající z terorismu, šíření regionálních konfliktů atd. Zde je značný prostor pro spolupráci mezi EU a třetími zeměmi.
- Pár slov k Rusku. Je třeba si uvědomit, že i když se nám podaří diverzifikovat zdroje dodávek i tranzitní cesty, Rusko pořád bude hlavním zdrojem našich dovozů energií. Je správné trvat na strategickém partnerství, ale musíme si také zodpovědět několik otázek. Co budeme dělat s tím, že Rusko investuje více do svého budoucího vlivu v Evropě, než do své budoucí produkce? A jak přinutíme

Rusko, aby něco dělalo s enormním množstvím spáleného plynu (gas flaring)⁷⁵, jehož množství dosahuje až 25% ruských dodávek plynu do Evropy, a které kromě značného plýtvání také poškozují životní prostředí?

OTAZNÍKY NAD MEZINÁRODNÍ ENERGETICKOU POLITIKOU EU

Pro Evropskou unii je důležité mít ambiciózní, aktivní a efektivní vnější energetickou politiku. A to nejen s ohledem na potřebu doplnit vytváření vlastního jednotného energetického trhu o rozměr vztahů se třetími státy. Energetické otázky jsou důležitým aspektem mezinárodní bezpečnosti. Energetický rozměr mají nejsložitější problémy současných mezinárodních vztahů – občanskou válkou v Súdánu počínaje a nekontrolovatelným vzestupem iránského jaderného programu konče. Chce-li Evropská unie skutečně mít efektivní Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, která hraje v mezinárodních vztazích důstojnou roli, musí být schopna definovat své vlastní zájmy a postupy i v oblasti energetiky.

Jednání na Evropské radě 8.-9. března 2007 však ukázalo, že za ambiciózními deklaracemi se skrývá jen velmi skromný pokrok. Část Akčního plánu týkající se „Mezinárodní energetické politiky“ jednak zůstala jen na velmi obecné úrovni, ale především nepřinesla žádný nový impuls. Předsednictvím formulované závěry o společných energetických zájmech a cílech EU jako celku působí velmi zvláště, uvědomíme-li si realie současné politiky. Např. dohodu mezi Německem a Ruskem na vybudování nového plynovodu vedoucího po dně Baltického moře. Jednostranným, a navíc ani s partnery v EU nekonzultovaným, krokem si Německo posílilo vlastní energetickou bezpečnost na úkor jiných členských států EU. Dalším příkladem může být velmi zdráhavá podpora členských států EU Polsku a Litvě v otázkách energetických vztahů s Ruskem. Je varovné, že je to až hrozba uplatněním veta v důležitém unijním rozhodnutí, kterou si tyto státy jsou schopny získat pozornost.

⁷⁵ Při těžbě ropy se často na povrch dostává i zemní plyn ze stejného naleziště. Zatímco v Evropě se zpravidla daří až 99% tohoto plynu „zachytit“ nebo vrátit zpátky pod zem, méně rozvinuté země zpravidla do potřebných technologií neinvestují a plyn jakožto odpadový produkt nechají vyhořet.

Dějiny evropské integrace opakovaně prokázaly, že v žádné oblasti nevznikne silná společná politika, dokud v té oblasti nemají členské státy shodné zájmy. Podobně nemůže ani nikdy fungovat společná vnější energetická politika, dokud nebude existovat silný a vzájemně provázaný vnitřní trh s energiemi. Ty členské státy EU, které mají zájem na silné společné zahraniční energetické politice – tedy především státy malé a středně velké a státy více závislé na jediném dodavateli – by logicky měly být těmi, kdo vytváření vnitřního trhu s energiemi nejsilněji podporují.

Největším úkolem pro následující roky bude uzavření nové posílené dohody s Ruskem, jejímž jádrem by mělo být právě energetické partnerství. Na podmínkách, které se podaří vyjednat – tedy zda se podaří přimět Rusko přistoupit na principy Energetické charty – se ukáže síla Evropské unie jakožto významného globálního energetického aktéra. Výchozí situace není nepříznivá – Rusko je v energetických dodávkách na EU přinejmenším stejně tak závislé, jako je EU na Rusku. Je otázkou, zda bude Unie schopna této výhody využít.

RELEVANTNÍ DOKUMENTY A ZDROJE INFORMACÍ

Dokumenty EU

- Zelená kniha: Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii. KOM(2006) 105 v konečném znění.
- Sdělení Komise Evropské radě: Vnější vztahy v oblasti energie – od zásad k akci. KOM(2006) 590 v konečném znění.
- Sdělení Komise Evropské radě a Evropskému parlamentu: Energetická politika pro Evropu. KOM(2007) 1 v konečném znění.
- Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu o posílení Evropské politiky sousedství, 4.12. 2006, s. 8. (KOM(2006) 726)
- EU Energy Policy Data. Commission Staff Working Document. 15.1. 2007. SEC(2007) 12
- An external policy to serve Europe's energy interests. Javier Solana. Ke stažení [ZDE](#)
- Evropská rada v Bruselu 14. a 15. prosince 2006. Závěry předsednictví. Ke stažení [ZDE](#).
- Evropská rada 8. a 9. 3. 2007 v Bruselu. Závěry předsednictví. Ke stažení [ZDE](#).
- The EU and Africa: Towards a Strategic Partnership. Strategie přijatá Evropskou radou 15.12. 2005 – dok. 15961/05
- LANDABURU, Eneko (generální ředitel DG RELEX): *Europe's External Energy relations: present and future challenge*. Proslov na veřejném slyšení na půdě Zahraničního výboru Evropského parlamentu, 28.2. 2007. Ke stažení [ZDE](#).
- Usnesení Evropského parlamentu o příspěvku k jarnímu zasedání Evropské rady v roce 2007 v souvislosti s lisabonskou strategií, 14.2. 2007. Ke stažení [ZDE](#).
- SOLANA, Javier: *Towards an External Energy Policy*. Brusel, listopad 2006. Ke stažení [ZDE](#).

Aktuální odborné studie

- ISBELL, Paul: *The new energy scenario and its geopolitical implications*. Real Instituto Elcano, working paper, 21/2007. Ke stažení [ZDE](#).
- HELM, Dieter: *The Russian Dimension and Europe's external energy policy*. University of Oxford, září 2007. ke stažení [ZDE](#).
- *Russian Analytical Digest*. Forschungsstelle Osteuropa (Brémy) a Center for Security Studies (Zürich), č. 18., duben 2007. Ke stažení [ZDE](#).
- BARYSCH, Katynka: *Russia, realism and EU unity*. Centre for European Reform, Policy Brief, červenec 2007. Ke stažení [ZDE](#).
- BARYSCH, Katynka: *Turkey's role in European energy security*. Centre for European Reform, essay, prosinec 2007. Ke stažení [ZDE](#).
- *Energy Security*. House of Commons Library, Research paper No. 7/42, květen 2007. Ke stažení [ZDE](#).
- WEINTRAUB, Sydney: *The energy situation in the Western Hemisphere*. Center for Strategic and International Studies, Washington D.C., červenec 2007. Ke stažení [ZDE](#).
- SHEALY, Malcolm, DORIAN, James P.: *Growing Chinese Energy Demand*. Center for Strategic and International Studies, Washington D.C., říjen 2007. Ke stažení [ZDE](#).
- *CO2-Bilanzen verschiedener Energieträger im Vergleich*. Deutscher Bundestag Wissenschaftliche Dienste, květen 2007. ke stažení [ZDE](#).
- *Russia in Global Affairs*. č. 4/5, říjen – prosinec 2007. Ke stažení [ZDE](#).
- *Central Asia's Energy Risks*. International Crisis Group, Asia report No. 133, květen 2007. Ke stažení [ZDE](#).

Další odborné studie

- HENNINGSEN, Jorgen: *Rising to the energy challenge: key elements for an effective EU strategy*. EPC Issue Paper č. 51, prosinec 2006. Ke stažení [ZDE](#).
- ANDREWS-SPEED, Philip: *China's energy policy and its contribution to international stability*. China Institute for International Studies, 8.1. 2007. Ke stažení [ZDE](#).
- MILOV, Vladimir: *Europe-China-India energy triangle: whither Russian energy future?* *Russia in Global Affairs*, č. 4, říjen-prosinec 2006. Ke stažení [ZDE](#).
- MILOV, Vladimir: *The EU-Russia Energy dialogue: Competition versus Monopolies*. IFRI, září 2006. Ke stažení [ZDE](#).
- ROBERTS, John: *The Turkish Gate – Energy Transit and Security Issues*. EU-Turkey working papers č. 11/listopad 2004, s. 14. Ke stažení [ZDE](#).
- NODARI, Simonia: *The West's Energy Security and the Role of Russia*. *Russia in Global Affairs*, č. 3, červenec-prosinec 2004, s. 107. Ke stažení [ZDE](#).
- GILL, Bates; HUANG, Chin-hao; MORRISON, J. Stephen: *China's expanding role in Africa. Implications for the United States*. Prosinec 2006. Ke stažení [ZDE](#).
- FISK, Davis: *Transport Energy Security. The Unseen Risk?* INDES Working Papers, březen 2004. Ke stažení [ZDE](#).
- GAULT, John: *The European Union: Energy Security and the Periphery*. Geneva Centre for Security Policy, Occasional Paper Series, No. 40. Ke stažení [ZDE](#).
- SMITH, Keith C.: *Security Implications of Russian Energy Policies*. CEPS Policy Brief, No. 90, leden 2006. Ke stažení [ZDE](#).

- STASZKIEWICZ, Maria: *New EU-Russia framework agreement and the Polish veto*. Asociace pro mezinárodní otázky, Research paper 2/2007, leden 2007. Ke stažení [ZDE](#).
- GRGIC, Borut: *Energy 2008*. Institut pro strategická studia v Lublani, 13. 12. 2006. Ke stažení [ZDE](#).
- GAULT, John C.: *Energy Security, Globalization, and Global Security*. Geneva Centre for Security Policy, Policy Brief No. 8, září 2006. Ke stažení [ZDE](#).
- BARAN, Zeyno a TUOHY, Emmet: *Energy Security: Ukraine's Existential Challenge*. Center for Eurasian Policy, červenec 2006. Ke stažení [ZDE](#).
- MARCHETTI, Andreas: *The European Neighbourhood Policy. Foreign Policy at the EU's Periphery*. Zentrum für Europäische Integrationsforschung, C 158. Ke stažení [ZDE](#).
- MAKARYCHEV, Andrey S.: *Russia's Energy Policy. Between Security and Transparency*. CSIS, prosinec 2006. Ke stažení [ZDE](#).

Související práce Parlamentního institutu

- PAZDERNÍKOVÁ, K.: *Vybrané aspekty energetické politiky Evropské unie*, PI 5. 258, červenec 2006.
- ŠTĚRBA, V.: *Evropská unie a Rusko – vztahy v oblasti energetiky*, PI 3.054, listopad 2006.